

Kulturhistorisk rapport

Udgravning sydøst for Gug, Aalborg Ø.

To aktivitetsområder fra yngre bronzealder/
tidlig førromersk jernalder og
kridtindvindingsgruber fra 1700-1800-tallet.

J.nr. ÅHM 5688

Marts 2012

Telefon: 99 31 74 00

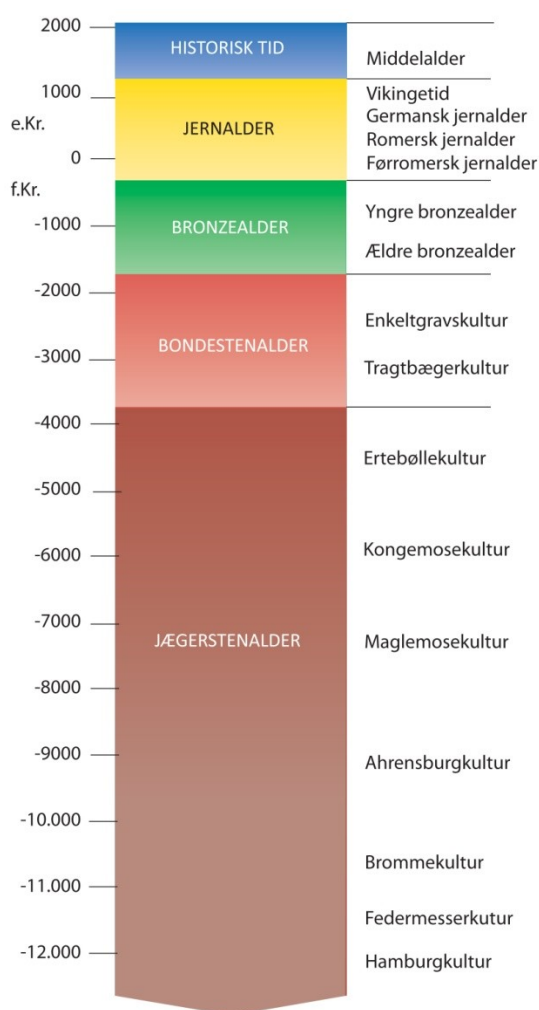
E-mail:

historiskmuseum@aalborg.dk

Kulturhistoriske rapporter ved Nordjyllands Historiske Museum #13

Indholdsfortegnelse

Indledning.....	3
Undersøgelsens baggrund.....	3
Lokalområdet i oldtiden	3
Undersøgelsens resultater	4
Genstande og datering	6
Sammenfatning og perspektivering	6
Hvis du vil vide mere	7

Indledning

Området omkring Gug, Sønder Tranders og Nørre Tranders i Aalborg Øst dækker over et kulturhistorisk særdeles interessant landskab. Omfattende byudvikling i området gennem de senere år har ved flere lejligheder givet arkæologisk information om landskabets bebyggelsesmæssige historie. De arkæologiske undersøgelser, som denne rapport omhandler, udgør væsentlige brikker i dette puslespil.

Undersøgelsens baggrund

I 2008 blev et ca. 4,8 ha. stort område, afsat til nyudstyknings i forbindelse med lokalplan 08-065, forundersøgt. Ved forundersøgelsen blev der nordligt i området fundet spor efter en overpløjet gravhøj og mod sydøst et større område med bopladsspor fra oldtiden. Højen og den allersydligste del af det store fundområde med bopladsspor blev færdigundersøgt umiddelbart efter forundersøgelsen, mens undersøgelsen af hovedparten af det store fundområde blev udskudt til senere. I foråret 2012 blev udgravningen af dette areal sat i gang, da byggeri på grundene var nært forestående. Denne rapport omfatter resultaterne af disse undersøgelser.

Lokalområdet i oldtiden

Undersøgelsesområdet fandtes på den sydøstlige side af det markante bakkeparti "Trandersbakkeøen". Denne bakkes kerne er i virkeligheden en massiv kridtformation, og bakken udgjorde i stenalderen en ø omgivet af lave fladbundede fjorde. Fjordene voksede imidlertid langsomt til og blev gradvist til små lukkede vådområder og fugtige enge.

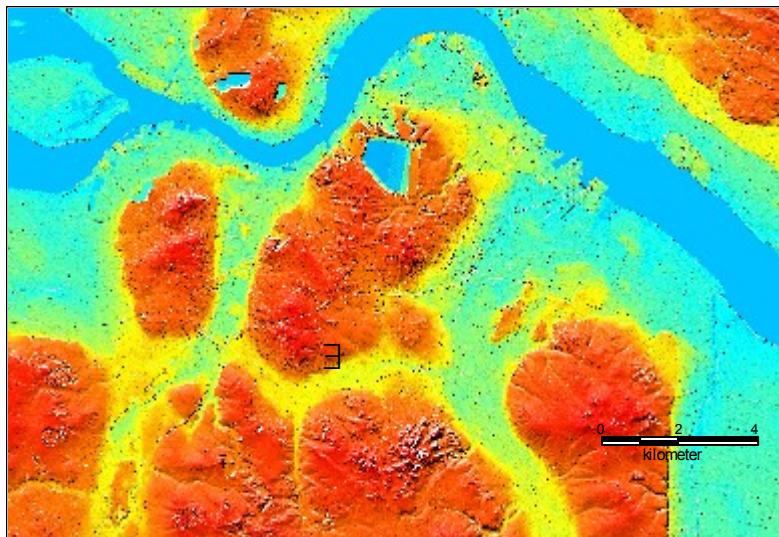

Fig. 1. Udgravningsstedet (sort stjerne) på Trandersbakkeøen angivet på højdereliefkort. De røde nuancer er højdedrag, mens de grønne og blå er lave områder. Limfjorden ses som en blå stribe.

Mængden af arkæologiske fund og kendte bopladser fra denne bakkeø er ganske betydelig, og det er i dag helt åbenlyst at bakken har været et meget yndet bosted i hele oldtiden. Specielt siden yngre bronzealder/tidlig jernalder har området været relativt tæt bebygget.

Overordnet set ser bebyggelsesudviklingen i oldtiden ud som følgende på Trandersbakkeøen. I jægerstenalderen findes en række spredte bopladser rundt langs foden af bakkeøen. Disse har ligget ganske

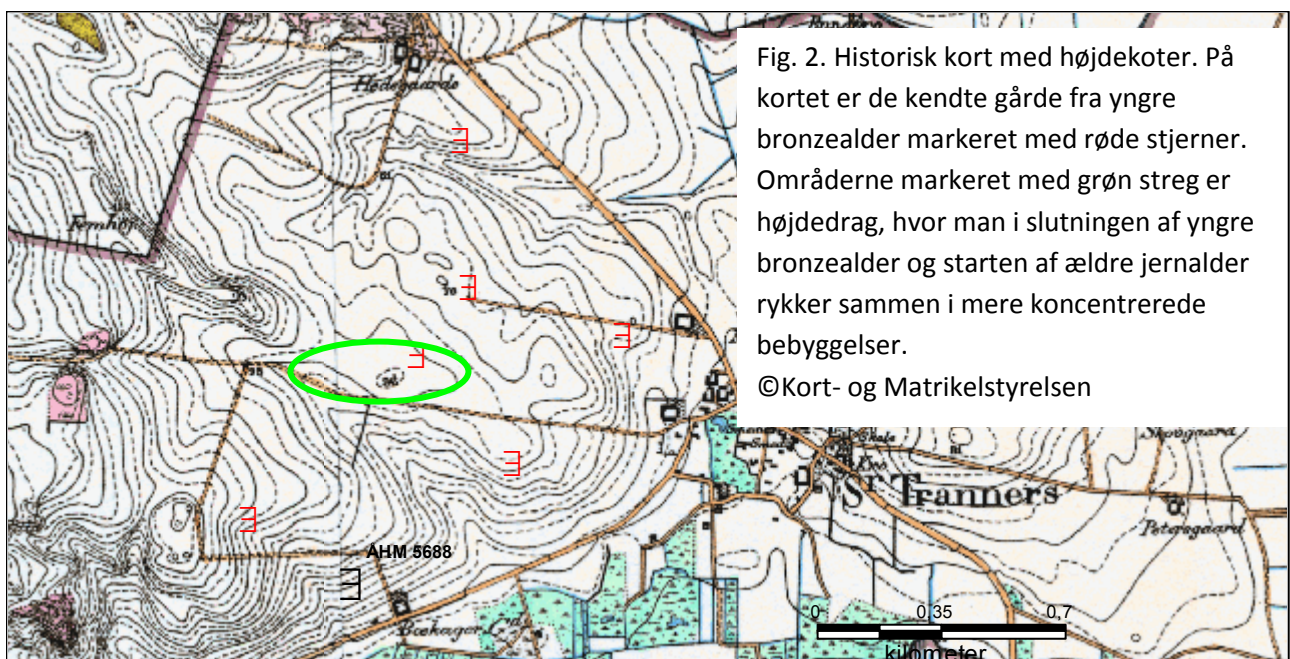
nær strandlinjen, og her har beboerne relativt let kunnet udnytte både de vigtige marine ressourcer og fødekilderne i det tørre bagland.

I bondestenalderen og ældre bronzealder breder bebyggelserne sig lidt længere op på bakken væk fra kystlinjerne. Tilknytningen til fjordene er dog stadig tydelig, og de fleste bebyggelser ligger endnu nær strandlinjen. Man er begyndt at drive landbrug og er rykket lidt væk fra kysten for at muliggøre dette, men de marine ressourcer spiller fortsat en væsentlig rolle.

I yngre bronzealder breder bebyggelserne sig markant udover det meste af bakkeøen, og man rykker nu helt væk fra kysten. Bebyggelsen synes nu overvejende at bestå af spredtliggende gårde som med få års mellemrum flyttes rundt på bakken. Man lever nu overvejende af et landbrug, som øjensynligt har tendens til hurtigt at udpine jorden. De hyppige flytninger er formentlig et resultat heraf.

I slutningen af bronzealderen ændres bosættelsesmønstret igen markant. Fra de spredte gårde rykker man sammen på højdedragene i små agrare landsbyer, der nu bliver liggende det samme sted i århundreder. Landbruget er nu så udviklet, at de hyppige flytninger ikke længere er nødvendige, og måske er befolkningstætheden nu også ved at være så stor, at flytninger giver ballade med naboerne. Et langt mere reguleret bebyggelsessystem er opstået.

Omkring overgangen til yngre jernalder rykker de små spredte bebyggelser igen sammen til større enheder, og disse "vandrer" rundt på bakketoppene indtil de engang i vikingetid/tidlig middelalder finder deres endelige leje i Nørre Tranders og Sønder Tranders.

Undersøgelsens resultater

Ved undersøgelsen blev der samlet set muldafrømmet i alt ca. 2800 kvadratmeter fordelt på de tre udgravningsfelter, og hvert udgravningsfelt rummede en koncentration af anlægsspor.

I det nordvestlige felt fandtes en lille koncentration af gruber præget af forskelligt affald. Mest markant var grube A100, som rummede et massivt lag strandskaller fra bl.a. blåmusling og østers. Blandt fundene fra gruberne var en del keramik, som daterer anlæggene til yngre bronzealder/tidlig førromersk jernalder.

I feltet mod nordøst fremkom fire fundtomme, gravformede gruber og en serie af cirkulære gruber med bopladsaffald i form af keramikskår, kogesten, knogle og muslingeskaller. Keramikmaterialet daterer også disse gruber til yngre bronzealder eller tidlig førromersk jernalder.

Fig. 4. To af de gravformede fyldskifter.

Endelig fandtes i det sydøstlige felt en serie store gruber, som formentligt har fungeret som kridttagningsgruber. Gruberne var næsten fundtomme, men i en enkelt fandtes et par skår af hårdtbrændt 17-1800-tals-keramik.

Der blev ikke fundet spor efter huse i undersøgelsesområdet, og der er således næppe tale om spor efter bopladser. Der er snarere tale om aktivitetsområder af en eller anden slags. En meget stor del af de forhistoriske anlæg rummede rester af strandskaller, og flere rummede lidt knogle. Materiale som synes at afspejle madlavning. Keramikmaterialet fra gruberne savner dog umiddelbart helt skår fra store grove forrådskar, som ellers er så fremherskende på de samtidige bopladser. Langt den overvejende del af skårmaterialet synes at stamme fra små, velforarbejdede lerkar.

Genstande og datering

For at datere et forhistorisk anlæg på basis af keramikfund skal man finde skår fra lerkar, som har været karakteristiske i bestemte perioder af oldtiden. Dette er for nogle perioders vedkommende relativt enkelt, mens det i andre perioder er uhyre vanskeligt, fordi lerkarrene har meget få karakteristika. Dette er netop tilfældet for bronzealderens keramik.

Heldigvis har man i de fleste tilfælde også mulighed for at datere fund ad naturvidenskabelig vej. Den mest anvendte naturvidenskabelige metode er kulstof-14 metoden, hvor det radioaktive henfald på forkullet materiale måles. Herved får man en dateringsramme for, hvornår emnet har været i live. Er der tale om forkullet korn fra et stolpehul i et hus, så er der stor sandsynlighed for, at det forkullede materiale har samme alder som huset.

Ved undersøgelsen af aktivitetssporene ved Gug peger keramikens udformning på en datering til yngre bronzealder. Der er således stor sandsynlighed for, at bopladssporene skal dateres til denne periode, selvom vi i skrivende stund endnu ikke har resultaterne fra de naturvidenskabelige dateringsmetoder.

¹⁴C-analyse

Kulstof-14 bruges til at tidsbestemme eller datere materiale fra mennesker, dyr og planter.

Kulstof (C) er et grundstof, der indgår i alle levende organismer. Når en organisme dør, mindskes antallet af C-14 atomer langsomt, da atomet er radioaktivt. Ved at måle den mængde af ¹⁴C, der er tilbage i et materiale, kan man derfor regne ud, hvor gammelt det er.

Sammenfatning og perspektivering

Tiden omkring yngre bronzealder og ældre jernalder er en meget interessant periode i området omkring Gug, Sdr. Tranders og Nr. Tranders. I dette tidsrum opgiver man livet på spredte gårde rundt om i landskabet til fordel for landsbyliv. At bo tæt på hinanden giver nye udfordringer og nye muligheder. Det har været nødvendigt at koordinere gøremål, og der er sikkert opstået stridigheder, som skulle bilægges i det daglige. Kunne man nå intern enighed, har man imidlertid stået stærkt over for andre grupper i området. At flytte sammen giver også mulighed for at hjælpe hinanden mere på tværs af de enkelte husholdninger, og måske for at man kunne fordele nogle opgaver mellem sig, så nogle folk kunne tage sig af ting, som de var særligt gode til.

Trods mange veldokumenterede undersøgelser foretaget på Tranders bakkeøen kender vi ingen aktivitetsområder, som helt ligner, hvad der blev fundet ved Gug under disse seneste undersøgelser. Både som fundgruppe og pga. deres marine indhold fremstår anlæggene yderst interessant. Det er første gang, at der i regionen er undersøgt sådanne anlægsspor, hvor undergrunden består af ren kridt. Regulær bosættelse synes der ikke at have været i området, og det er indtil videre usikkert, nøjagtigt hvad der har været aktivitetsområdets hovedformål.

Forekomsten af strandskaller i gruberne indikerer, at pladsen har ligget tæt ved saltvand, og det synes nærliggende at antage, at muslingerne er blevet samlet i Indkildedalen lige nedenfor bakken. Keramikken fra gruberne daterer imidlertid anlæggene til yngre bronzealder/ældre jernalder, og på dette tidspunkt regner man normalt med, at havet har trukket sig tilbage og efterladt hovedparten af de store dale som sumpede engarealer eller som aflukkede vådområder. Der er derfor afsendt materiale til C14-datering i forhåbning om at få anlæggene nærmere dateret.

Udgravningsresultaterne føjer dermed et helt nyt aspekt til vores viden om datidens beboere og potentielt til vor viden om landskabsudviklingen i regionen. I øjeblikket formår vi ikke at forstå aktiviteterne, som har

fundet sted her, men vi har hjemtaget fundmateriale og dokumentation, som på sigt med stor sandsynlighed vil muliggøre en bedre tolkning.

Hvis du vil vide mere

Som yderligere læsning kan anbefales følgende oversigtsværker over yngre bronzealder og ældre jernalder.

Jensen, J. 2002: Danmarks Oldtid, bind 2. Bronzealder 2000 f. Kr. - 500 f. Kr. *Gyldendal*.

Jensen, J. 2003: Danmarks Oldtid, bind 3. Ældre Jernalder 500 f. Kr. - 400 e. Kr. *Gyldendal*.

Gug SØ, Aalborg Ø

- Nordjyllands Historiske Museum jnr. 5688
- Fund & Fortidsminder: 120113 sb. 89
- Kulturstyrelsen jnr. 2008-7.40.02/NJM-0022
- Bygherre: Gug Erhverv K/S.
- Undersøgt areal: 2800 m²
- Deltagere i udgravningen:
 - Museumsinspektør Torben Trier Christiansen
 - Bachelor Andreas Reinau
 - Cand.mag. Brit Vibe Smidt
 - Cand.mag. Steen Knudsen
- Dokumentationsmateriale (fund, fotos, opmålinger m.v.) opbevares på Aalborg Historiske Museum, Vang Mark 25, 9380 Vestbjerg